

POSUDEK VEDOUCÍHO DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno diplomanta/diplomantky:	Vojtěch Cirus
Téma práce:	Služkou nebo družkou? Austrokatolicismus jako model katolického státu nebo státního katolicismu?
Rozsah práce:	172 stran textu
Datum odevzdání práce:	02.09.2021

1. Aktuálnost (novost) tématu

Práce kolegy Círuse téměř poeticky nazvaná Služkou nebo družkou? Austrokatolicismus jako model katolického státu nebo státního katolicismu? je dílem zabývajícím se interdisciplinárním tématem vztahu státu a církve v habsburské monarchii v období od 19. století do roku 1918, jež se kromě problematiky právnědějinné významně dotýká rovněž církevních dějin, konfesního práva a v podobě zpracování zvoleného autorem i širších otázek zbožnosti (zejména oné tvořící součást autorem na s. 10 zmíněného „duchovního světa Habsburků“), místa vyznání a církvi ve společnosti ad. Téma není zcela nové, navazuje na publikace zpracovávající konfesněprávní problematiku či obecněji vztah státu a církve (publikace Jiřího R. Tretery, Záboje Horáka, Jaroslava Šebka, Pavla Marka apod.) i na popularizaci tématu v nedávné době (např. v rámci vzdělávacího cyklu rádia Proglas Církevní dějiny v proměnách času apod.). Autor již v úvodu trefně poznamenává, že „od 80. let lze pozorovat poměrně bouřlivý návrat témat s náboženským přesahem do politiky.“ (s. 5). Nedávné diskuze v České republice o eventuálních programových prioritách budoucí vlády, konkrétně ohledně právního vymezení manželství, právní a politické diskurzy v různých státech (např. v Polsku, USA nebo v Irsku) a zejména turbulence Blízkého i Středního východu i afrického kontinentu ukazují, že otázky související se vztahem státu a církve i s otázkami překračujícími stát a právo, a dotýkajícími se i plurality pohledů v rámci občanské společnosti jsou nadále velmi aktuální a diachronní komparace může být v tomto směru bezpochyby užitečná.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Vzhledem k relativní zpracovanosti problematiky, díky čemuž je sdostatek vstupních údajů, není téma na teoretické znalosti na první pohled tolik náročné, ovšem na druhou stranu právě multioborovost matérie klade na badatele požadavek vhodnosti vnímání různých akcentů a aspektů problematiky, a to z pohledu obecných i právních dějin a dějin církvi, konfesního práva, práva církevního i ústavního a jejich diskurzivní analýzy. Právě proto autor diskurzivní analýzu použil jako dominantní metodu společně s komparací. Přestože nejsou v práci explicitně zmíněny, jednoznačně vyplývají z pracovních a myšlenkových výstupů autora i použité metody logické, zvláště indukce a dedukce.

Student proto správně přistoupil k zpracování textu komplexně, což vyjádřil i při vymezení cílů práce. Cíle práce jsou vymezeny na s. 8 – 9 práce: „*Primárním cílem je tedy pochopit skutečné poměry mezi státem a církví, které se skrývají za pojmem austrokatolicismus.*“ ... „*Tato práce tak nechce jen zkoumat vývoj konfesněprávní legislativy, ale například také myšlenkové proudy, osobní postoje, ba dokonce i třeba mezinárodní situaci, protože to vše tuto legislativu a její uplatňování v konečném důsledku ovlivňovalo.*“ Cíle práce byly splněny. Vzhledem k uvedenému lze vnímat jistou výběrovost otázek procházející průřezem práce, které byly studentem do práce zahrnuty, nicméně je třeba říci, že se jedná o zcela legitimní odraz autorské licence badatele. Selekce zkoumaných otázek i zdrojů je dokladem

schopnosti látku zpracovat samostatně a tvůrčím způsobem, což kol. Círus jednoznačně prokázal. Co se týče zdrojů, čerpal kol. Círus vstupní údaje z právních předpisů a literatury domácí i zahraniční provenience. Pouze sondážně se podíval také do archivních pramenů. Podrobněji viz na příslušném místě v kritériích hodnocení.

3. Formální a systematické členění práce

Práce se člení na úvod (s. 5 - 11) a čtyři kapitoly. Gros práce začíná úvodní kapitolou zabývající se konfesněprávními modely státu a církve (s. 12 – 42). Tato kapitola se věnuje jak obecné kategorizaci těchto modelů, tak se autor pokusil přiřadit jednotlivá období v historii českých zemí k jednotlivým, jím vytýčeným modelům. Věnoval se zde rovněž specifickým otázkám habsburské zbožnosti a právo exkluzivity, jako typickému příkladu ingerence státní moci, tedy katolických panovníků ve vztahu ke katolické církvi. Tuto kapitolu lze považovat za koncepčně-teoretickou a pojmovou, identifikující a vymezující takřkajíc „průzkumem bojem“ východiska pro definici institutu austrokatolicismu z pohledu tvůrce posuzované práce. Právě tato definice je vlastně jedním z výsledků, k nimž při svém bádání diplomant dospěl. Další kapitoly jsou chronologické. Druhá kapitola (s. 43 – 94) pojednává o éře osvícenských reforem, ale rovněž o době předbřeznové. Třetí kapitola (s. 95 – 138) pojednává o reolučním roce 1848 a následujícím období. Jako časový zlom si autor vybral rok 1860, kterážto volba není vysvětlena. Konečně poslední kapitola (s. 139 – 173) se zčásti vrací k původnímu, více právnímu pojetí, a zahrnuje vybrané právní otázky ústavněprávní (květnové zákony), civilistické (manželství), správní (školství), víceborové - správní a finanční a majetkové (kongrua a majetkové zajištění církve) nebo trestní (zločiny proti císařskému a božskému majestátu). Závěr shrnuje dosažené poznatky a mj. se snaží odpovědět na úvodní otázku, co to byl austrokatolicismus v rámci konfesněprávních modelů z pohledu studenta, když sleduje a identifikuje evoluci režimu konfesního práva v českých zemích (resp. habsburské monarchii) ve zkoumaném období.

4. Vyjádření k práci

Kol. Círus v posuzované diplomové práci tvůrčím způsobem zpracoval institut austrokatolicismu, jako významný historický institut konfesního práva. Student projevil zaujetí pro téma a zpracoval ho způsobem, který lze považovat za velmi zdařilý a který odpovídá požadavkům kladeným na kvalifikační práce tohoto typu, a to jak po stránce formální, tak obsahové. Jedním z výsledků, které vědecká práce diplomanta přinesla, je právě autorské časové vymezení konfesněprávního režimu austrokatolicismu a obsahové náplně tohoto institutu, založené na konceptualizaci, koherentní a systematické práci a logických úvahách autora, který za použití též induktivních a deduktivních postupů v obém (tj. v temporální limitaci i ve vymezení náplně austrokatolicismu) dospěl k závěrům, opírajícím se o pevné základy, které jsou zcela obhajitelné. Za zvláště zdařilou lze označit např. pasáž o *ius exclusivae*, nalezení kořenů osvícenského vztahu států k církvi v období předcházejícím, rozbor konkordátu z roku 1855, ale i pasáž ohledně trestněprávní ochrany posvátna. Závěry pregnantně odrážejí poznatky z textu práce a vhodně uzavírají celý text, dávající mu konzistentní podobu. U podrobnějšího hodnocení lze odkázat na příslušná místa posudku. Práci proto vřele doporučuji k obhajobě.

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Cíle práce, které jsou vymezeny v textu práce, byly splněny.
--------------------	--

Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství	Student zpracoval text zcela samostatně. Jedná se o jeho vlastní dílo, což dokazuje rovněž prověření práce antiplagiátorským systémem, kdy maximální podobnost je méně než 5% a celkové procento podobnosti podle systému je 14%. Diplomová práce ostatně navazuje na studentskou vědeckou odbornou činnost kol. Círuse.
Logická stavba práce	Diplomová práce je koncipována a strukturována způsobem odpovídajícím požadavkům kladeným Univerzitou Karlovou na diplomové práce.
Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací	Zdroji použitými při zpracování textu jsou jak zákonné a podzákonné právní předpisy, tak rovněž literatura včetně německojazyčné a rovněž internetové zdroje. Přes překážky způsobené opatřeními v souvislosti s pandemií Covid-19 se kol. Círusevi podařilo alespoň navštívit Státní oblastní archiv v Praze, byť za normálních okolností by mohla být vytěžena řada dalších archiválií. Jen na okraj lze poznamenat, že v práci bylo použito patrně nedopatřením v seznamu zdrojů označení krabice, když správně se úložiště archiválií označuje termínem karton. To ostatně je správně uvedeno v poznámkovém aparátu (např. s. 166).
Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)	S ohledem na zvolené téma je hloubka provedené analýzy na přiměřené úrovni. Badatelský étos autorův z práce jasně vysvítá.
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	Práce je zpracována graficky v souladu s požadavky kladenými Univerzitou Karlovou, potažmo její Právnickou fakultou na kvalifikační práce.
Jazyková a stylistická úroveň	Předložený text se vyznačuje příjemnou a čtivou češtinou, je na bezvadné jazykové i stylistické úrovni kvalifikační akademické vědecké práce. Z drobností by bylo možné se vyvarovat např. občasného používání prezentního času při popisu minulých dějů. Gramatika je na vysoké úrovni, lze zmínit jen drobnosti, které se vyskytly v práci. Např. výpadek sbírky u zákona č. 428/2012 Sb. nebo chybu v jazykovém slovním spojení „ <i>císařovi neuvážené reformy</i> “ (s. 76) a „ <i>Riegrovi argumentace</i> “ (s. 112). U některých adjektiv by mohlo být malé písmeno, např. u spojení v Evropských státech se jedná o zeměpisné označení, není to oficiální název (s. 12)., obdobně Habsburské monarchie, nebo <i>ius exclusivae</i> (v práci s velkým I např. na s. 26, správně naopak na s. 27). Podobně není třeba psát s velkým písmenem termín Státní náboženství (s. 12). Na s. 163 za číslem paragrafu či písmenem je čárka nadbytečná. Obdobně u „ <i>a tradiční patrony Papežského státu.</i> ...“ (s. 38) jsou dvě ze tří interpunkčních znamének přebytečná. Lze též upozornit na nesprávné

skloňování slova církev na s. 108, kde se píše „ <i>proti svobodě církve</i> “. Chrání se něco ne proti něčemu, ale před něčím. (s. 153)
--

6. Přípomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

K posuzovanému textu lze mít několik připomínek, jež však nikterak nesnižují kvalitu posuzované diplomové práce. Práce naopak umožňuje vést k připomínkovaným otázkám diskusi, tříbit názory a obohacuje tak tématický diskurz, což je chvályhodné.

Např. není zcela přesné, že by se ochraně císařského majestátu nevěnovala v české vědě pozornost. (s. 10 – 11). Namátkou lze zmínit např. Slovník veřejného práva československého, trestněprávní odbornou literaturu do roku 1918 nebo z poslední doby monografii Adama Strašáka Urážka císaře a prezidenta, článek Ženy proti majestátu. Zločin urážky veličenstva ve druhé polovině 19. století od Alice Velkové atd. Nadto šlo jen o dobovou podobu deliktu *crimen lege maiestatis*, k čemuž existuje rovněž řada publikací. U konfesních států naruby (s. 13) by mohla být zmíněna např. Albánie, která se v roce 1976 stala první konstitučně zakotvenou ateistickou zemí světa.

Diskuze by mohla být vedena ohledně teze autora téměř stavícího na roveň náboženský režim do r. 1618 a po vydání Obnoveného zřízení zemského v Čechách a na Moravě (s. 15). Od přijetí kompaktát na jihlavském sněmu platil v českých zemích specifický režim tolerance legálních náboženských denominací, který se navíc dalšími změnami legálně spíše prohluboval. Na tom nic nemění ani trestání nelegálních věrouk, tzv. kacírů, které neprobíhalo jen za Jiřího z Poděbrad, jak uvádí práce, ale ještě výrazněji např. za Vladislava Jagellonského. Když však byla pocítěna snaha katolické strany využít tohoto postihu ke změnám nastavených kompromisních poměrů, byla výsledkem druhá defenestrace v roce 1483. Od počátku na rozdíl od zeměpanských režimů např. po augsburském náboženském míru v říši i na rozdíl od ediktu nantského si byli v Čechách kališníci a katolíci rovni. Význam růstu radikálního protestantismu ohrožujícího křehkou konfesní rovnováhu je ovšem v práci zmíněn zcela případně. Naopak OZZ přineslo konfesní stát, který jakoukoli náboženskou toleranci v oblasti své místní působnosti zcela odstranil. Také by mohlo být předmětem různých pohledů tvrzení autora, že se kališníci (které kol. Církev ztotožňuje poněkud zjednodušeně se staroutraktisty) považovali za katolíky.

Měla *pietas autriatica* spíše konstitutivní (s. 16) anebo symbolický význam pro ospravedlnění/legitimizaci panování habsburského rodu? U *ius exclusivae* (s. 26 – 42) by bylo zajímavé zamyslet se nad otázkou, zda nešlo o důsledek náboženské reformace, byť katolické, konkrétně katolického jurisdikcionalismu, posilujícího pozici katolických panovníků vůči katolické církvi. Různé názory by mohly zaznít ohledně toho, zda lze osvícenský konfesní, resp. konfesně-právní režim považovat za totožný s režimem předbřeznovým a zejména, je-li možné hovořit o josefinismu po Josefovi II (s. 73). Ostatně i autor v závěru klade rozdíly mezi oba dva režimy (s. 174). Lze zmínit, že v rakouské odborné literatuře se pojem josefinismus používá pro označení konfesních reforem Josefa II., kteréžto pojetí autor zmiňuje na s. 47, ale pracuje s pojmem v jiném smyslu, a to značně širším, překračujícím nejen prostor habsburské monarchie, ale dokonce hranice střední Evropy (s. 47). Bylo by třeba možné zauvažovat i nad jiným nadřazeným termínem, když pod pojem josefinismus je v práci podřízen i galikanismus, který vznikl mnohem dříve. Ani zde nejde samozřejmě o výtku, neboť je právem každého autora právního textu, tedy i odborné právní (právněhistorické) práce, definovat pojmy, s nimiž pracuje a dát jim odpovídající náplň.

Diskuze by také mohla být vedena nad pojetím v posuzované práci obsaženým, jež osvícenské reformy (možná pod vlivem některých z použitých zdrojů) snad až příliš spojuje s jansenismem. Jansenismus do jisté míry vyznívá z příslušné pasáže textu téměř jako jakýsi antihrdina *sui generis*. Na s. 101 autor uvádí, že liberální katolíci smýšleli proticírkevně a na s. 107 naopak, že poslanci z Tyrol smýšleli procírkevně, aniž by bylo upřesněno, jakým prismaťem bylo k takovému názoru

dojito. Opravdu lze považovat bez dalšího trvání na výlučnosti katolicismu pro Tyroly (tj. režim méně než náboženské tolerance) v polovině 19. století za procírkevní?
Až do Pragmatické sankce je přesnější hovořit o habsburských zemích (byť i některé byly spojeny společnými orgány), nikoliv monarchii, jakožto soustátí. U poslední kapitoly by bylo vhodné uvést kritéria selekce jednotlivých, v ní zahrnutých institutů.

Otázky:

- 1. Ius exclusivae.**
- 2. Zákon č. 50/1874 ř.z. a jeho význam pro konfesní právo v Předlitavsku.**

Doporučení/nedoporučení práce k obhajobě	Doporučuji práci k obhajobě.
---	------------------------------

V Praze dne 22.09.2020.

Doc. JUDr. Jiří Šouša, Ph.D.
vedoucí